

Sygn. akt V CSK 495/11

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 15 listopada 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jan Górowski

SSN Hubert Wrzeszcz

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa Stowarzyszenia Filmowców Polskich w Warszawie
przeciwko J. L.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 15 listopada 2012 r.,

skarg kasacyjnych strony powodowej i pozwanego od wyroku

Sądu Apelacyjnego

z dnia 21 czerwca 2011 r.,

- I. uchyla rozstrzygnięcie zawarte w punkcie 1 (pierwszym) zaskarżonego wyroku i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego;**
- II. oddala skargę kasacyjną strony powodowej.**

Uzasadnienie

Powód domagał się ustalenia braku obowiązku zawarcia z pozwanym umowy o reemisję utworów w sieci kablowej na warunkach określonych w postanowieniu Komisji Prawa Autorskiego (KPA), przewidującym m.in. wynagrodzenie w wysokości 1,6 % wpływów netto uzyskiwanych przez pozwanego. Nadto powód domagał się ewentualnie zobowiązania pozwanego do zawarcia umowy o określonej treści m.in. z wynagrodzeniem w określonej przez siebie wysokości 2,2 % wpływów netto (k. 1091 – 1094).

Sąd I instancji wyrokiem z dnia 3 marca 2011 r.:

- I. oddalił powództwo o ustalenie;
- II. zobowiązał pozwanego do złożenia oświadczenia woli o wskazanej w sentencji wyroku treści z określeniem wysokości wynagrodzenia na poziomie 1,6 % rzeczywistych wpływów netto;
- III. oddalił dalej idące powództwo;
- IV. opłatę ostateczną ustalił na 1000 zł;
- V. zasądził od pozwanego kwotę 500 zł tytułem zwrotu części kosztów procesu;
- VI. zniósł wzajemne koszty zastępstwa procesowego.

Strona pozwana zaskarżyła ten wyrok apelacją.

Podczas rozprawy apelacyjnej powodowe Stowarzyszenie cofnęło powództwo w zakresie roszczenia ewentualnego o zobowiązanie pozwanego do złożenia oznaczonego oświadczenia woli wraz ze zrzeczeniem się tego roszczenia (k. 1432 – 1434 akt).

Sąd Apelacyjny uwzględniając w części apelację strony powodowej:

- 1) uchylił wyrok Sądu Okręgowego w punktach II i III i w tym zakresie postępowanie umorzył, uchylił punkt V tego wyroku, zmienił punkt VI przez zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego 360 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego;
- 2) oddalił apelację powodowego Stowarzyszenia co do punktu I wyroku i zasądził od niego na rzecz pozwanego kwotę 270 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny uznał za dopuszczalne na podstawie art. 203 § 1 i § 4 k.p.c. dokonane cofnięcie pozwu wraz ze zrzeczeniem się roszczenia ewentualnego, wobec braku w jego ocenie podstaw do uznania, że takie postępowanie strony powodowej zmierzało do obejścia prawa. Konsekwencją powyższego stanowiska było umorzenie w tym zakresie postępowania w punkcie pierwszym (1) sentencji.

Natomiast za niezasadną uznał Sąd odwoławczy apelację strony powodowej w części zaskarżającej wyrok Sądu Okręgowego oddalający powództwo o ustalenie. Uznał, że organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi nie może odmówić zgody na reemisję utworów w granicach sprawowanego zarządu, a wyjątkowo może odmówić zawarcia umowy licencyjnej tylko z ważnych powodów. W ocenie Sądu odwoławczego stronie powodowej przysługiwało powództwo o ukształtowanie przez Sąd umowy w spornej części, co wyłączało istnienie interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie, ponieważ za taki ważny powód odmowy zawarcia umowy (i tym samym istnienia wówczas interesu prawnego w ustaleniu braku obowiązku jej zawarcia) nie można uznać sporu prowadzącego się jedynie do wysokości wynagrodzenia.

Ponadto, powołując się na uchwałę składu siedmiu sędziów SN z dnia 13 lipca 2010 r., sygn.. akt III CZP 1/10, Sąd Apelacyjny uznał, że art. 108 ust. 7 w zw. z art. 108 ust. 5 i art. 21¹ ust. 2 u.p.a.p.p. kształtuje samodzielną podstawę roszczenia o ukształtowanie umowy z czego wynika, że stronom niezadowolonym z rozstrzygnięcia KPA służy dalej idące powództwo aniżeli o ustalenie w trybie art. 189 k.p.c., a mianowicie powództwo o ukształtowanie umowy. Wytoczenie takiego powództwa na podstawie art. 108 ust. 7 u.p.a.p.p. eliminuje potrzebę rozstrzygnięcia przez Sąd w przedmiocie ustalenia istnienia obowiązku zawarcia umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p.p. W tej sytuacji strona powodowa nie miała interesu prawnego w żądaniu takiego ustalenia w rozumieniu art. 189 k.p.c., ponieważ interes taki należy rozumieć jako obiektywną, rzeczywistą potrzebę uzyskania wyroku odpowiedniej treści, stwierdził Sąd Apelacyjny.

Wyrok Sądu drugiej instancji zaskarżyły w częściach skargami kasacyjnymi obie strony.

Strona powodowa zaskarżyła w części wyrok Sądu Apelacyjnego, tj. w pkt. 1) w zakresie w jakim rozstrzyga o kosztach postępowania (pkt V i VI wyroku Sądu Okręgowego) oraz w punkcie 2), tj. oddalającym apelację powódki od orzeczenia oddalającego powództwo o ustalenie i oparła skargę kasacyjną na obu podstawach.

Zarzutem naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie objęto art. 21¹ ust. 1 i 2, art. 106 ust. 2 w zw. z art. 108 ust. 5 i w zw. z art. 108 ust. 7 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (u.p.a.p.p.) w zw. z art. 64 k.c. przez uznanie tych przepisów za podstawę roszczenia o ukształtowanie stosunku prawnego lub roszczenia o stwierdzenie obowiązku złożenia oznaczonego oświadczenia woli, oraz o niezastosowaniu art. 106 ust. 2 u.p.a.p.p. do oceny zasadności żądania ustalenia nieistnienia obowiązku zawarcia umowy.

Zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. uzasadniono jego niewłaściwym zastosowaniem do żądania ustalenia nieistnienia obowiązku zawarcia umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p.p., oraz błędnym przyjęciu, że powód nie posiadał interesu prawnego we wniesieniu tego powództwa po wydaniu orzeczenia Komisji Prawa Autorskiego.

W ramach drugiej podstawy kasacyjnej strona powodowa zarzuciła naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i w zw. z art. 382 k.p.c. przez zaniechanie dokonania ustaleń faktycznych i wszechstronnego rozważenia materiału sprawy w przedmiocie wysokości wynagrodzenia należnego powodowi.

Strona powodowa wniosła o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Pozwany zaskarżył w części wyrok Sądu Apelacyjnego w punkcie 1) (pierwszym) w przedmiocie uchylenia wyroku Sądu Okręgowego w pkt. II i III i umorzenia w tym zakresie postępowania.

Ten skarżący zarzucił niewłaściwe zastosowanie art. 106 ust. 2 u.p.a.p.p. przez błędne przyjęcie, że powód mógł cofnąć pozew ze zrzeczeniem się

roszczenia w sytuacji istniejącego przymusu zawarcia umowy, wynikającego z powołanego przepisu ustawy.

Zarzut błędnej wykładni art. 203 § 4 k.p.c. uzasadnił pozwany nieuznaniem przez Sąd odwoławczy, że cofnięcie pozwu przez powoda zmierza do obejścia prawa i jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Z kolei zarzut naruszenia art. 386 § 3 k.p.c. pozwany uzasadnił jego niewłaściwym zastosowaniem wskutek przyjęcia, że zachodzą przesłanki umorzenia postępowania.

W odpowiedzi pozwanego na skargę kasacyjną powoda pozwany wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej powoda w całości i o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, kwestionując zasadność zarzutów skargi kasacyjnej powoda.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Usprawiedliwiona okazała się skarga kasacyjna pozwanego w odniesieniu do niektórych spośród zgłoszonych w niej zarzutów, co spowodowało, że Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w części zaskarżonej przez pozwanego, tj. w odniesieniu do rozstrzygnięcia zawartego w punkcie pierwszym sentencji o umorzeniu postępowania i adekwatnego do tego orzeczenia rozstrzygnięcia o kosztach zastępstwa procesowego i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Zasadnym okazał się zarzut naruszenia art. 203 § 4 k.p.c., a w konsekwencji i art. 386 § 3 k.p.c. i umorzenia postępowania w części dotyczącej żądania powoda zobowiązania pozwanego do złożenia oznaczonego oświadczenia woli. Trafnie zarzucił ten skarżący, że przyjęcie za dopuszczalne cofnięcia pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia, ocenionego przez Sąd Apelacyjny wyłącznie w oparciu o jedną spośród niezbędnych do oceny ustawowych przesłanek określonych w art. 203 § 4 k.p.c., naruszyło ten przepis w stopniu mogącym mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Sąd drugiej instancji uznał bowiem, że cofnięcie pozwu wraz ze zrzeczeniem się roszczenia w zakresie dochodzonego żądania ewentualnego nie zmierzało

do obejścia prawa, chociaż takie zachowanie powoda Sąd ten ocenił jako postępowanie nielojalne i właściwe dla monopolisty na rynku zarządzania konkretnymi prawami. Tymczasem działania powoda zmierzające do obejścia prawa są tylko jedną, ale nie jedyną spośród wymienionych w art. 203 § 4 k.p.c. alternatywnie ujętych ustawowych przesłanek, będących podstawą do oceny Sądu w przedmiocie dopuszczalności cofnięcia pozwu wraz ze zrzeczeniem się roszczenia. Dlatego rację ma strona pozwana, że Sąd odwoławczy nie zbadał i nie dokonał jurydycznej oceny, czy zachowanie powoda, uznane przez ten Sąd za nielojalne postępowanie monopolisty, było sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, co w konsekwencji miało by rozstrzygające znaczenie z mocy art. 203 § 4 k.p.c. dla przesądzenia o dopuszczalności cofnięcia pozwu, a w konsekwencji dla przyjęcia, że zaszła podstawa do umorzenia postępowania na podstawie art. 386 § 3 k.p.c.

Potrzebę oceny przez Sąd zachowania powoda w postaci cofnięcia pozwu wraz ze zrzeczeniem się jednego z dochodzonych roszczeń w kontekście sprzeczności takiego zachowania także z zasadami współżycia społecznego potwierdza stanowisko pozwanego, że takie zachowanie powoda uniemożliwia mu doprowadzenie do skutecznego zawarcia umowy ukształtowanej orzeczeniem Sądu, w sytuacji, gdy wcześniejsze pozasądowe negocjacje stron i próby zawarcia umowy bez ingerencji Sądu już od wielu lat nie dają rezultatów wobec prób jednostronnego naruszenia określonych postanowień umowy przez powoda.

Ograniczenie zatem dokonanej przez Sąd Apelacyjny oceny dopuszczalności cofnięcia pozwu wraz ze zrzeczeniem się roszczenia tylko do jednej spośród alternatywnych przesłanek dopuszczalności cofnięcia, a wymienionych w art. 203 § 4 k.p.c. spowodowało naruszenie tego przepisu, a w konsekwencji naruszenie art. 386 § 3 k.p.c. przez co najmniej przedwczesne uznanie, że zaszły podstawy do umorzenia postępowania bez dokonania uprzedniej wszechstronnej oceny wszystkich przesłanek rozstrzygających o dopuszczalności cofnięcia pozwu.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w punkcie I sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Natomiast skarga kasacyjna strony powodowej nie została oparta na usprawiedliwionych podstawach, co skutkowało jej oddaleniem na mocy art. 398¹⁴ k.p.c. w punkcie drugim (2) sentencji.

Zarzuty naruszenia przepisów procesowych, a mianowicie art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. i w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz w zw. z art. 382 k.p.c. uznać należało za pozbawione usprawiedliwionych podstaw, ponieważ strona powodowa uzasadniła je zaniechaniem oceny materiału dowodowego w przedmiocie wysokości wynagrodzenia przysługującego powodowi, w sytuacji, w której to powód cofnął na rozprawie apelacyjnej żądanie zobowiązania pozwanego do złożenia oznaczonego oświadczenia woli, obejmującego także i wysokość wynagrodzenia należnego od pozwanego i domagał się umorzenia w tym zakresie postępowania, które to żądanie powoda Sąd Apelacyjny uwzględnił. W tej sytuacji zarzut zaniechania dokonania przez Sąd w tym przedmiocie ustaleń faktycznych ocenić należało jako nieusprawiedliwiony, skoro sam powód cofnął pozew i zrzekł się swojego roszczenia, odstępując w ten sposób od domagania się rozstrzygnięcia przez Sąd m.in. o wysokości wynagrodzenia.

Nie ma racji strona powodowa, zarzucając naruszenie art. 106 ust. 2 u.p.a.p.p. przez jego niezastosowanie do oceny zasadności jej żądania o ustalenie nieistnienia obowiązku zawarcia umowy, o której stanowi art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p.p.

Z mocy uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 13 lipca 2010 r., sygn.. akt III CZP 1/10 (OSNC 2011, nr 1, poz. 1) sprawami związanymi z zawarciem umowy, o której stanowi w art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p.p. są wszelkie spory mogące powstać między stronami, a więc zarówno spory co do samego obowiązku zawarcia umowy, jak i co do treści umowy, a w szczególności postanowień dotyczących sposobu ustalenia wysokości wynagrodzenia, należących do istotnych elementów umowy i mających dla stron doniosłe znaczenie. Dlatego obowiązujące wcześniej przepisy art. 108 ust. 5 i ust. 7 u.p.a.p.p. stanowiły samodzielną podstawę prawną roszczeń także o ukształtowanie umowy, a nie tylko roszczeń w przedmiocie ustalenia istnienia obowiązku zawarcia umowy, po uprzednim przesądzeniu istnienia ważnych powodów do jej zawarcia.

Ponieważ bezspornym jest, że spór pomiędzy stronami niniejszego postępowania sprowadza się do wysokości należnego stronie powodowej od strony pozwanej wynagrodzenia, to rację ma Sąd Apelacyjny, że taki przedmiot sporu nie może być utożsamiany z ważnym powodem odmowy udzielenia zgody na korzystanie z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych w rozumieniu art. 106 ust. 2 u.p.a.p.p., a powództwo wytaczane w takiej sytuacji na podstawie ówczesnego art. 108 ust. 7 u.p.a.p.p. także mogło zmierzać wyłącznie do ukształtowania umowy w punktach między stronami spornych.

Taka wykładnia art. 21¹ ust. 1 i ust. 2 oraz art. 108 ust. 7 u.p.a.p.p. dokonana przez Sąd Apelacyjny zgodna jest ze stanowiskiem prezentowanym w judykaturze i nie może skutecznie uzasadniać zarzutu błędnej wykładni tych przepisów. W wyroku z dnia 8 lipca 2011 r., sygn.. akt IV CSK 638/10 (nie publ.) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że w sytuacji, gdy spór między organizacją zbiorowego zarządzania prawami autorskimi a operatorem kablowym dotyczy tylko wysokości wynagrodzenia za korzystanie z utworów w formie reemisji kablowej, a więc warunków (treści) umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (j.t. Dz. U. z 2006 r. Nr 90 poz. 631 ze zm.), stronie wytaczającej powództwo na podstawie art. 108 ust. 7 Pr. aut. nie przysługuje roszczenie przewidziane w art. 189 k.p.c. o ustalenie nieistnienia obowiązku zawarcia umowy na warunkach, co do wysokości wynagrodzenia, określonych w orzeczeniu Komisji Prawa Autorskiego, o którym mowa w art. 108 ust. 5 Pr. aut., lecz roszczenie o ukształtowanie stosunku prawnego (umowy).

Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w niniejszej sprawie podziela to stanowisko judykatury, co w konsekwencji oznacza, że zarzut błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 189 k.p.c. należało uznać za bezzasadny. Rację ma Sąd odwoławczy, że strona powodowa nie ma interesu prawnego w ustaleniu nieistnienia obowiązku zawarcia umowy, w odniesieniu do której spór sprowadza się wyłącznie do wysokości należnego jej od pozwanego wynagrodzenia, ponieważ mogła ona domagać się ukształtowania przez Sąd umowy w tej spornej materii, także w sposób odbiegający od treści postanowienia dawnej Komisji Prawa Autorskiego. Brak jest więc po stronie powodowej interesu prawnego w żądaniu

ustalenia braku obowiązku zawarcia umowy, a to wobec braku rzeczywistej potrzeby uzyskania wyroku rozstrzygającego o takim żądaniu w sytuacji, w której wysokość należnego powódce, a spornego między stronami, wynagrodzenia mogła być ukształtowana przez Sąd, a co dotychczas nie nastąpiło wskutek cofnięcia pozwu w zakresie tego roszczenia w toku postępowania apelacyjnego.

Zważywszy, że z mocy art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p.p. umowa o reemisję ma charakter umowy obowiązkowej dla operatora sieci kablowej, a z kolei odmowa jej zawarcia przez organizację zbiorowego zarządzania może nastąpić tylko z ważnych powodów podlegających kontroli Sądu (art. 106 ust. 2 u.p.a.p.p.) to w istocie wyłączona jest swoboda kontrolowania stron w odniesieniu do jej zawarcia. W sytuacji, gdy spór dotyczy więc wyłącznie wysokości wynagrodzenia, to jego rozstrzygnięcie jest możliwe za pomocą powództwa o ukształtowanie przez Sąd umowy w spornym zakresie, a to z kolei przesądza o braku interesu prawnego powoda w ustaleniu braku obowiązku zawarcia umowy (v. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2012 r., sygn.. akt IV CSK 200/11, nie publ.). Oddalenie zatem apelacji od orzeczenia oddalającego powództwo o ustalenie z powodu braku interesu prawnego strony powodowej w domaganiu się żądanego ustalenia, a w konsekwencji braku podstaw do zastosowania art. 189 k.p.c., nastąpiło więc bez naruszenia wymienionego przepisu (v. wyrok SN z dnia 18 kwietnia 2012 r., V CSK 149/11, nie publ.).

Wobec powyższego Sąd Najwyższy orzekł jak w pkt. II sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.